

Portrætter af grænseoverskridende kvinder i middelalderens myter og virkelighed

I middelalderens kønsopdelte samfund fandtes kvinder, der overskred grænsen for kønsidentitet og handlede som mænd – specielt træder de kvinder frem, som overskred grænsen til tidens mest udtalte mandlige domæne, krigen

Agneta Ney: Drottningar och sköldmör. Gränsöverskridande kvinnor i medeltida myt och verklighet 400-1400. Gidlunds Förlag 2004. 187s. 125 Skr.

Agneta Ney
Drottningar och sköldmör
 Gränsöverskridande kvinnor
 i medeltida myt och verklighet ca 400-1400

GIDLUNDS FÖRLAG

Af Charlotte Primdal

Drottningar och sköldmör er en fremlæggelse af Agneta Ney's forskningsresultater fra hendes ophold som gæstelærer på Island. Bogen indgår som en del af et større forskningsprojekt om våben, mundtlig overlevering og kønsidentitet i den norrøne litteratur. Dens formål er at præsentere en række kvinder, der overskred grænsen for kønsidentitet i perioden 400-1400, og at præsentere den middelalderlige opfattelse af køn, kønsroller og ikke mindst grænser for kønnene, som disse kommer til udtryk i de benyttede kilder. Agneta Ney inddrager dels de middelalderlige myter i sagalitteraturen, dels love, retsprotokoller, beretninger og digte fra den behandlede periode til at belyse emnet.

Bogen fremstår som en seriøs og gennemarbejdet beskrivelse af kønsroller og kønsidentitet i middelalderens samfund i forskellige perioder, eksemplificeret ved historier om kvinder, der overskred grænserne, og om

hvorfor de gjorde det. Samtidig indeholder den en række perspektiverende afsnit, hvor læseren får en gennemgang af middelalderens socialstruktur, magtrelationer og økonomiske realitet. Fremlæggelsen af forskningsresultater om køn og overskridelse af kønsidentitet bliver på den måde sat i relation til middelaldersamfundets virkelighed. Dette giver en større forståelse for både middelaldersamfundets virkelighed og for køn og kønsidentitet i perioden, og samtidig giver det forståelse for, hvordan bogens konklusioner er fremkommet. Agneta Ney's store overblik over middelaldersamfundet og dets relationer i de beskrevne perioder gør bogen spændende, relevant og forståelig for andre end Ney's fagfæller, selvom fremstillingen primært retter sig til forskere med speciale i perioden eller i kønsforskning.

Kvinderne, der beskrives, spænder vidt. Fra centraleuropæiske merovingerdronninger i myte og realitet over den norrøne litteraturs skjoldmøer og overvejelser om skjoldmøefænomenet i Norden til den franske skribent og forfatter Christine de Pisan, dronningerne på hendes tid og middelalderens mest grænseoverskridende kvinde, Jeanne d'Arc.

Fra kvindeligt til mandligt

Ney's konklusion er, at forestillingen om den grænseoverskridende kvinde, som er bogens fokus, er levende hele middelalderen igennem. Både i myterne, fortællingerne og i middelalderens virkelighed, som afspejlet hos samtidige skribenter, ses en række stærke og handlekraftige kvinder. Fælles for de grænseoverskridende kvinder er, at de fungerer som bindeled, hvor det ikke er muligt for mænd at indtage den aktuelle rolle. I det hele taget giver Ney en række forskellige eksempler på, at kvinder træder ind i en manderolle. Det mest markante eksempel er, når kvinder går i krig, hvilket Ney tydeligt viser forekom. Samtidig konkluderer hun også, at flere af kvinderne ikke bare overskred kønsgrænser, men også andre sociale grænser. Jeanne d'Arc overskred således ikke kun grænsen mellem kvinde og mand, men også grænsen mellem bonde og kriger.

Bogen berører også spørgsmålet om "forklædningstradition", altså i hvilket omfang der fandtes en tradition for, at kvinder klædte sig ud som mænd for at undgå deres kvindeskæbne, og konkluderer, at der i hele Europa, men mest i Nederlandene, eksisterede en sådan tradition middelalderen igennem. Ney beskæftiger sig gennem fremstillingen sporadisk med mænd, der overskridet kønsgrænserne ved at klæde sig som kvinder,

og forholder sig til det fænomen, at der var lovgivet imod det, men hun formår ikke at sammentænke de eksempler, hun beskriver, med resten af bogens konklusion, så det fremstår som en slags sideovervejelse.

Gennem hele bogen trækkes det kønnede middelalder-samfund og dets grænser skarpt op. Agneta Ney gennemgår for hver enkelt kilde, hvordan den ser på køn og på dem, der træder uden for kønsnormen. Hun viser også, hvordan dette er forskelligt fra sted til sted og fra periode til periode. Mindst synes kønnet at betyde i den tidlige middelalder. Fokus på kønnet stiger middelalder-deren igennem og kulminerer med retssagen mod Jeanne d'Arc, hvor en af de anklager der førte til, at hun blev brændt på bålet, var, at hun havde båret mandsklæder og nægtede at bære kvindedragt under retssagen.

Mandssamfundet som norm for middelalderforskningen

Bagsiden af medaljen ved denne glimrende bog er, at Ney bruger rigtig meget plads på igen og igen at fastslå, at middelalderens samfund var et mandssamfund, hvor kvinder kun tålte, fordi de fødte børn, og hvor kvinder ingen rettigheder og ingen muligheder havde. Det er lykkedes hende at få læseren, også faghistorikeren, til at sidde tilbage med en følelse af, at det godt nok var skidt for kvinder at leve i middelalderen. Det er ikke noget nyt, at fremstillinger om kvinder i middelalderen fokuserer på at beskrive de rædselsfulde vilkår, de stakkels kvinder måtte tåle, og hvor små deres muligheder for at være andet end anonyme rugekasser var. Det er desværre nærmest standard for fremstillinger om emnet. Det absurde er, at Ney kommer ind på en række af de ting, man kan fremføre som argumenter *mod* at kvinders muligheder reelt var så indskrænkede og deres rettigheder så få. For eksempel nævner hun fænomenet og dets ret udbredte omfang uden at se det som en mulighed for kvinder til at leve et selvstændigt liv i religiøs kontekst og det endda uden for klostermurene.

Den fælde, Ney falder i, i sin velskrevne og spændende bog skrevet på baggrund af imponerende, interessant, vedkommende og velargumenteret forskning, er ikke, at hun vil vise hvor frygteligt de stakkels kvinder havde det i middelalderen, for det er slet ikke hendes ærinde, men at hun synes at føle, at hun er nødt til at gentage og gentage og gentage, at middelalderen var et mandsdomineret samfund på mændenes præmisser *til trods for*, at hendes forskning sætter fokus på, at kvinder faktisk havde mulighed for at bryde med kønsroller, der tilskrev dem en underordnet og ufri position. Alle bøger, der handler om, at kvinder faktisk havde mulighed for at udfolde sig på trods af den dominerende samfundsnorm, *som den opfattes af den nuværende forskning*, er en stor undskyldning for sig selv og deres resultater, fordi den i forskningen fremherskende forestilling om middelalder og køn dikterer, at middelalder-samfundets norm var mandssamfundet, og lige meget hvor mange afvigelse, man kan finde fra normen, kan det ikke rykke ved denne veletablerede sandhed.

Jeg spekulerer på, hvordan denne forestilling kan opretholdes, når så relativt mange forskningsresultater viser brud på normen i det middelalderlige mandssamfund, hvad også Agneta Neys forskning i *Drottningar och sköldmör* er et eksempel på.

Charlotte Primdahl er stud.mag. i historie.